

UTJECAJ SOCIJALNE NESIGURNOSTI NA RAST I SAZRIJEVANJE MLADOG ČOVJEKA

Karlo KORAČEVIĆ, Varaždin

Sažetak

Za razliku od drugih tema tečaja, ova zaista uključuje izuzetno široki spektar problematike. Time se odmah pojavljuju barem dvije poteškoće: prva, kako u kratkom vremenu adekvatno prikazati sve relevantne aspekte ove problematike i, druga, po kojem kriteriju odabrati prioritetna pitanja. Rješenje će očito biti u nastojanju da se ne ponavljaju sadržaji drugih predavanja, iako je nemoguće to u potpunosti izbjeći, i da se više pažnje posveti onim pitanjima kojima se i u sociološkoj literaturi daje više prostora, a ona daju svoj doprinos razradi opće teme tjedna.

Na početku treba također napomenuti da je literatura na temu mladih u modernom društvu vrlo obilna ili kako to jedan autor na početku svog izlaganja kaže »kao pijesak u moru« (Krüger, 25). Nije lako dati jednu zaokruženu sliku svega o čemu se tu raspravlja i rezultata do kojih se dolazi. To je činjenica koja proizlazi i iz same naravi objekta istraživanja. Nije naime moguće govoriti o mladima danas kao o jednoj jedinstvenoj, više ili manje homogenoj društvenoj kategoriji (Münchmeier, 379). Riskantna je svaka prebrza generalizacija. Zato su i sve općenite tvrdnje o mladima više više ili manje problematične, posebno ako se žele direktno primijeniti na objašnjenje ponašanja sasvim konkretne populacije.

Uz te ograde odlučio sam se za slijedeći plan izlaganja: nakon prikaza glavnih obilježja modernog društva opisat ću svijet današnjih mladih općenito. Zatim ću govoriti o čimbenicima socijalizacije mladih i veći dio izlaganja posvetiti specifičnim pitanjima utjecaja pojedinih karakteristika modernog društva na mlade, ali ne u jednoj razvojnoj perspektivi (to je zadaća jedne Entwicklungspsychologie), nego sociološki, na temelju istraživanja mišljenja i ponašanja mladih.

Ključne riječi: socijalna nesigurnost, maldež, sazrijevanje, socijalizacija

1. Dominantne karakteristike modernog društva

Kako god ga mi zvali (postmoderno, postindustrijsko, informatičko ili visokodiferencirano), to naše moderno društvo razlikuje se od prethodnih najviše po ovim karakteristikama (Ferchhoff, 32–35):

a) Funkcionalna diferencijacija i institucionalna specijalizacija razbili su nekad relativno homogeno društveno tkivo na različite institucionalne sfere s razli-

čitim i u većoj ili manjoj mjeri nespojivim logikama ponašanja. Nema više, kazali bi Berger i Luckmann, svetog baldahina, jednog religioznog svjetonazora i jednog morala koji vrijede za čitavo društvo. Moderni čovjek prelazi stalno iz jednog u drugi institucionalni svijet u toku istog dana i mijenja s njima norme svog ponašanja. Ta se segmentacija odnosi i na procese unutar jednog institucionalnog sklopa. Umnažaju se tako tipovi radnih organizacija, odnosa, zanimanja, obiteljskog i zajedničkog života.

b) Na svjetonazorskom i moralnom planu pluralizam se pokazuje kao nužnost pravljenja nekoherentnih i nelogičnih kombinacija iz elemenata različite i često nespojive ideološke provenijencije. Peter Berger je to zgodno nazvao, u naslovu jedne svoje knjige, »Der Zwang zur Haresie«. Moderni čovjek je osuđen da iz ponuda koje mu na društvenom tržištu stoje na raspolaganju sam složi neku problematičnu i nestabilnu cjelinu koja čini moderni svjetonazor. Pluralizam se tako pokazuje kao relativizam, jer ako je sve moguće, onda ništa nije nužno i obvezujuće. Pluralizacija društva nužno dovodi do njegove sekularizacije.

c) Porast životnog standarda dovodi do rastuće važnosti slobodnog vremena s nepreglednim mogućnostima njegovog oblikovanja te masovnog konzuma. Pojedinac može i mora birati između raznih vrsta piva, jela, odjeće, detergenata, automobila, vrtića, škola, vjerskih zajednica, itd. Povećane su iz istog razloga profesionalne šanse pojedinca koji nije više rođenjem, socijalnim slojem ili drugim baštinenim odrednicama bitno uvjetovan.

d) Svi ti procesi su odgovorni za rastuću individualizaciju života u modernom društvu. Ona se konstatira na raznim područjima. Navodi se tako podatak da su u Njemačkoj 1992. čak 35% kućanstava bila samačka, a u velikim gradovima kao Berlin ili Hamburg čak svako drugo (Wickert, 93). Na osobnom planu individualizacija znači da je svaki kovač svoje sreće, sam svoj majstor i gospodar. On sam svoj život oblikuje po osobnim nahođenjima i prohtjevima. S pravom se onda može tvrditi da razvoj modernog društva ne teče u smjeru proklamiranom idealima francuske revolucije: više slobode = više jednakosti = više bratstva, nego se postavljaju neki drugi odnosi i dileme (Wickert, 94):

- što više slobode, to manje jednakosti;
- što manje jednakosti, to više konkurencije;
- što više konkurencije, to manje solidarnosti;
- što manje solidarnosti, to više izoliranosti, itd.

Tim se razvojem ugrožava zajednica, ali i pojedinac. Pluralizacija i individualizacija imaju svoju cijenu koju nije uvijek ugodno ni lako platiti. Moderno društvo donosi dakle gotovo neograničene mogućnosti, ali i do sada nepoznate brojne rizike za uspješnu realizaciju individualne biografije.

2. Moderni mladi

Da moderne mlade nije lako opisati pokazuju formulacije kao: dobro zamaskirana generacija, šuteći individualisti, nevidljiva generacija ili jednostavno generacija X. Američka istraživanja daju prilično negativnu sliku te generacije. Dok je tzv. Baby-Boomer-Generation, mladi rođeni nakon 1945., bila jako materijalistična, usmjerena na uspjeh i učinak, puna povjerenja u tehnologiju, napredak i budućnost te aktivna u mirovnim i ekološkim pokretima, moderne mlade vide kao apatične, nemoćne i besperspektivne. Oni se osjećaju gubitnicima koji moraju plaćati račune za ekonomske i ekološke grijehе svojih roditelja.

Europska istraživanja ne potvrđuju taj pesimizam i rezignaciju modernih mladih. Oni su prije svega egoisti i optimisti, samosvjesni mladi ljudi u potrazi za doživljajima kojima zadovoljavaju svoju osjećajnost i kreativnost (Stolz, 15–19). Budući da istovremeno svoje zadaće i obaveze pragmatično izvršavaju, nazivaju se ne egocentricima, nego egotaktičarima. Većina ih želi uživati život, manji dio mijenjati svijet, a još manji steći ugled i moć. Manjak velikih vizija tumači se životom u društvu u kojem ni zrak ni voda ni budućnost nisu sigurni. Istraživanja nadalje potvrđuju određenu ambivalentnost i paradokse u mišljenju i ponašanju modernih mladih. Uz svaki slogan ide i jedan »ali«: Živi svoju seksualnost, ali misli na aids! Razvijaj svoje sposobnosti, ali misli na tržište radne snage! Konzumiraj što želiš, ali misli na okoliš! Ne izgleda logično da su mladi prilično skeptični s obzirom na buduću razvoj društva, ali vrlo optimistični kad se radi o osobnim očekivanjima prema budućnosti. Vide probleme, ali nisu se baš spremni angažirati za njihovo rješavanje – Traže uvijek nove izazove. Na rang-listi interesa stoje muzika, noćni život, moda, ljubav i seks, budućnost i okoliš. Važnost grupe i klike za njih je vrlo velika, a kod nekih one zamjenjuju obitelj. Makar su djeca iz nestabilnih brakova, njihova je vizija braka i partnerstva vrlo romantična. Žele imati djecu, ali mnogi ne žele klasični brak. Smatraju se vrlo trijeznima i samokritičnima, bez iluzija, otvorenima i iskrenima, izuzetno tolerantnima. Ti mladi ne trebaju idole i autoritete, nego se orijentiraju po svojem osjećaju i idejama. Neki smatraju da je u razvoju čovjeka danas potrebno drugačije definirati sam pojam mladosti (Lüders, 29). Dok je mladost prije (još sedamdesetih godina) bila samo prijelazna faza iz djetinjstva (»nicht mehr«) u odraslu (»noch nicht«) dob, danas je ona zasebni dio životnog ciklusa s vlastitim formama i stilovima življenja, diferenciranim kulturama, simbolima i ponašanjima. Radi se o sociokulturnom osamostaljivanju mladeži čiji su uzroci višestruki.

Iako je pitanje vrijednosnih orijentacija mladih tema drugih izlaganja, istaknuo bih samo nekoliko zapažanja.

U usporedbi s prijašnjim generacijama značajno je porasla važnost vrijednosti »samoodređenje« i »samoostvarenje«, dok je opala važnost vrijednosti koje izvana utječu na ljudsko ponašanje kao »dužnost«, »disciplina«, »radne navike« i

slične. Ni rad nije više toliko važan za pojedinca, a zanimanje se ne bira isključivo po plaćenosti dotičnog rada, nego osoba mora u njemu nalaziti zadovoljstvo.

Porasla je važnost vrijednosti »ekologija« i »odgovornost za vlastito djelovanje pred budućnošću«.

Mladi s jedne strane pokazuju nesigurnost u pitanjima smisla i orijentacije u životu, čiji korijeni leže u iskustvima iz socijalizacije i društvenim napetostima, a s druge strane i u osobnom životu i u očekivanjima prema društvu vrlo visoko rangiraju vrijednost »sigurnost«.

3. Glavni čimbenici socijalizacije današnje mladeži

U jednom istraživanju koje je 1992. provela Hanns-Seidel-Stiftung u Njemačkoj zorno se vidi raskorak između hijerarhije poželjnih s jedne strane te stvarnih faktora socijalizacije mladih s druge strane. Mladi su sastavili rang-listu na kojoj na prvom mjestu fungiraju mediji kao stvarni posredovatelji vrijednosti. Zatim slijede političari i stranke pa tek onda roditelji, radničke udruge, škola, državni poglavari i privredne asocijacije (Jung, 35). Neugodno iznenađuje, bolje reći zabrinjava, tek 3. mjesto roditelja i tek 5. škole. Još više začuđuje da se sveučilištima, Crkvama i vjerskim zajednicama, znanstvenicima, umjetnicima i intelektualcima općenito ne pripisuje nikakva posebna uloga u posredovanju vrijednosti. Oni za koje bismo rekli da su ljudi duha i poznavatelji stvarnosti i čovjeka kao njenog najsloženijeg i najvrednijeg dijela, nisu po uvjerenju mladih imali veću ulogu u posredovanju vrijednosti. Na rang-listi poželjnih čimbenika konstatiramo logičan poredak: roditeljska kuća, škola i sveučilište pa zatim pri kraju liste Crkve, sindikati, političari, stranke, mediji. Mladi očito dobro znaju i osjećaju tko bi ih trebao upućivati u život, a na svima odgovornima je da se pitaju zašto to nije tako u praksi i zašto druge instance preuzimaju tu ulogu. I s kakvim posljedicama. Ako je npr. uloga medija u tom procesu de facto najveća onda svi odgovorni moraju to više razmišljati o kakvoći programa općenito i posebno o vrijednostima koje posreduje. Uznemiruje i podatak da broj emocionalno poremećene djece i mladih raste. Razlozi izgledaju logična posljedica modernog socijalizacijskog procesa. Od ranog djetinjstva pojedinac ima sve više kontakata s neakvim posrednicima umjesto roditeljima. To su teta koja čuva dijete, odgajateljice u jaslicama i vrtiću, učitelj u školi, kasnije majstori, poslovođe, šefovi, itd.

Svi oni nastupaju isključivo u svojoj profesionalnoj funkciji. Za drugo nemaju vremena i/ili interesa odnosno afiniteta. Sve to opet dovodi do neželjene, ali nužno odlučujuće uloge medija. Kako broj mladih koji se ne osjećaju sposobnima upravljati svojim svakodnevnim životom raste svjedoči i jedan podatak iz dnevnih novina (Münchner Kirchenzeitung od 24. 8. 1997.) da je, prema podacima Landesamt für Statistik iz Münchnena, u 1996. broj mladih od 27. godina koji su

zbog obiteljskih ili školskih problema potražili pomoć u nekom savjetovalištu (Beratungsstelle) porastao za 9% prema 1995. Koje su to društvene činjenice i procesi koji u kombinaciji s neadekvatnom socijalizacijom utječu na sazrijevanje mladih danas, pokazuje se na slijedećim relacijama.

4. Odras društvene stvarnosti na život moderne mladeži

Iscrpno prikazivanje svih relevantnih odnosa nije prostorno moguće, a neke od njih ću ispustiti, jer su tema drugih priloga (mladi i spolnost, mladi i sekte).

a) Mladi i aktualna privredna kretanja

Problemi suvremenih društava na ekonomskom planu više su nego očiti gledajući postotke nezaposlenosti u najrazvijenijim zemljama i sve lošiju situaciju na tržištu radne snage. Konstatira se začarani krug, pravi Teufelskreis uzročno-posljedično vezanih čimbenika. Visoka cijena rada koju čine plaće + porezi + doprinosi uništavaju radna mjesta. Rastuća nezaposlenost uzrokuje smanjenje ukupne mase doprinosa za socijalno i mirovinsko osiguranje i zahtjeva kompenzaciju tog manjka povećanjem stope izdvajanja za iste svrhe. To povećanje doprinosa povisuje ukupnu cijenu radne snage i time nezaposlenost. Eksperti se uglavnom slažu da se problem nezaposlenosti neće riješiti samo reformom socijalne sfere. Ali isto se tako slažu da je država socijalne i općeg blagostanja došla do granica plativosti, mogućnosti financiranja, odnosno da je tu granicu čak već prešla. Nužne restriktivne zahvate u socijalu je međutim svugdje nepopularno izvesti, jer one direktno pogađaju velik dio društva pa se i na samu njihovu najavu vrlo emotivno reagira. U svakom slučaju sve se glasnije govori o kraju države blagostanja za sve i potrebi uvođenja takvih modela solidarnosti koji se mogu platiti. Oni koji izazivaju nezadovoljstvo i netrpeljivost između društvenih kategorija sigurno ne mogu biti poželjni ni društveno plodni. Rješenje treba tražiti u kombinaciji jedne osnovne solidarnosti i osobne brige svakog građanina za vlastitu socijalnu sigurnost.

Učinci takve privredne i socijalne situacije na mlade su vrlo dalekosežni i višestruki. Oni ih prvo pogađaju preko roditelja. Nezaposlenost jednog od njih (ili u dramatičnom slučaju oboje) znači siromašenje obitelji koje se direktno odražava na kvalitetu ishrane, zdravstvenih usluga, uvjeta stanovanja, elitniju ili socijalno problematičnu stambenu četvrt, veliku zaduženost, ograničeni konzum, smanjene mogućnosti oblikovanja slobodnog vremena, itd. Za obrazovanje mladog čovjeka to uključuje slabije mogućnosti učenja (zbog malog stambenog prostora), manju financijsku potporu roditelja za vrijeme školovanja i time nužno traženje kraćih i tržišno manje vrijednih oblika školovanja. Psihološki takva situacija zna-

či odrastanje u obitelji s većim problemima (nasilje, svađe, alkohol) i manjim šansama da se stvori zdravi osjećaj vlastite vrijednosti.

Ako roditelji nisu pogođeni negativnim učincima ekonomske situacije i mogu kćeri ili sinu omogućiti školovanje po želji, javlja se drugi problem: što izabrati? Sve je na duži period promatranja nesigurno i nepredvidivo. Sa relativnom sigurnošću se tek može reći da će manje kvalificirane radne snage trebati sve manje kao i učitelja i odgojitelja iz demografskih razloga. No za neka sada vrlo tražena i unosna zanimanja predviđa se u skoro nadolazeće razdoblje val velikih otpuštanja s posla. Tako se npr. za Njemačku donose predviđanja da će se zbog od konkurencije nametnute racionalizacije na području informacijskih tehnologija u idućih 10 godina ukinuti 40% kvalificiranih radnih mjesta, u brojkama preko 6 milijuna. Dakle sektor koji je trebao kompenzirati gubitak radnih mjesta u drugim kriznim granama (rudarstvo, brodogradnja) zadesit će, ako su predviđanja točna, ista sudbina. Radi se o promjenama na razini svjetske ekonomije koje se ne daju izbjeći, jer vrijedi geslo: biti globalan ili nestati. Globalizacija znači također da i dobro stojeće firme mogu premjestiti velik dio svoje proizvodnje u zemlje s jeftinijom radnom snagom (2/3 Siemensove proizvodnje je izvan Njemačke). Kako u takvim okolnostima izabrati zanimanje u kojem će se moći i dobiti zaposlenje? Mladi su danas prilično svjesni teške situacije na tržištu radne snage. Zato više ne maštaju o idealnim zanimanjima, nego brižljivo traže škole s obećavajućim profilom obrazovanja, svjesni da rijetko koje zvanje danas može biti doživotno. Zato mnogi od njih – prema podacima Shell-Jugendstudie '97 više od polovice u dobi od 18 do 24 godine – koriste svoje slobodno vrijeme za usavršavanje u svojoj struci.

Naravno da nesigurnost na području zapošljavanja utječe negativno na spremnost ulaska u trajn(ij)u partnersku vezu, još više na otvorenost za potomstvo. Zbog traženja posla i njegove nesigurnosti odgađa se vrijeme stupanja u brak ili sličnu zajednicu i smanjuje želja za potomstvom odnosno ograničava željeni broj djece.

Podsjetio bih da se ta problematika u vezi nezaposlenosti i nesigurnosti radnog mjesta u zemljama bivšeg realnog socijalizma, dakle i kod nas, nužno još dramatičnije doživljava, jer je prije država svima osiguravala posao.

Od odgovornih u društvu se zato s pravom očekuje da postojeći sustav školovanja prilagode situaciji u privredi. To prvo znači znati za što školujemo i odgajamo mlade i, drugo, odvojiti dovoljne resurse za njihovo kasnije nužno pre- i doškolovanje kad ostanu bez radnog mjesta. Huntigton upravo u toj nespremnosti civilizacije da višak investira u kreativne inovacije na planu proizvodnje, nego ga vladajuće društvene skupine potroše u neproduktivne svrhe, vidi glavni razlog propasti pojedinih civilizacija.

b) Mladi i politika

Iz prikaza situacije u privredi bi se opravdano očekivalo da će mladi pokazati pojačani interes za politički angažman, jer se složeni općedruštveni i međunarodni problemi samo na taj način mogu riješiti. No istraživanja daju suprotnu sliku (Fischer/Münchmeier, 16–19; Jung, 31–44). Mladi pokazuju veliku distanciranost od politike. Razloge za takav stav vidi se u generacijskoj razlici, tj. u nesposobnosti starijih da shvate svijet i problematiku današnjih mladih te u nezainteresiranosti politike za mlade, makar se rado tvrdi upravo suprotno. Politika kao institucionalna sfera i njezini nosioci su u očima mladih odvojeni od građana i zato nesposobni razumjeti njihove stvarne potrebe.

Odatle nespremnost na angažman u strankama. Prvo, jer ove između društvenih organizacija uživaju najmanje povjerenje. Drugo, jer mlade koči skeptični stav u smisao političkog angažmana. Ne vjeruju da se kroz djelovanje postojećih političkih institucija može nešto promijeniti i zato ne žele trošiti vrijeme i snage. Dublji razlog za političko ponašanje mladih treba vjerojatno tražiti u već spomenutim promjenama vrijednosnog sustava. Pomak od vrijednosti usmjerenih na zajednicu prema vrijednostima centriranim na pojedinca nužno dovodi do udaljavanja od politike koja uvijek naglašava perspektivu države, naroda, opće zajednice.

Za razliku od distance prema etabliranim strankama, mladi su spremni aktivirati se u konkretnim inicijativama, ali u duhu individualizma za preciznu stvar i na određeno vrijeme uz mogućnost odstupanja u svako doba po osobnom nahođenju. Autori smatraju da za mlade veliku važnost imaju stranačke organizacije mladeži. One su na neki način most između visoke suhoparne politike i konkretne svakodnevice mladih. Tu se umjesto formalnog diplomatskog jezika komunicira osobno i direktno o pitanjima koja su relevantna za konkretne pojedince.

Zaključno na temu mladi i politika možemo reći da ona njima nipošto ne daje neki siguran oslonac, povjerenje u budućnost, viziju i garanciju razvoja. Ona je za njih oličenje otuđenja od realnih problema građana, posebno mladih, i čista borba za vlast iz sebičnih osobnih interesa pod krinkom brige za opće dobro.

c) Mladi i svijet medija

Spomenuli smo prije da mediji u velikoj mjeri definiraju ono što mladi smatraju realnošću i da su za njih glavni prenositelji vrijednosti. Odatle velika pozornost za odnos mladih prema njima. Jer mladi su rasli s njima, mediji su se uselili u njihov svakodnevni život, bez njih je nezamislivo slobodno vrijeme, ne može ih se zaobići ni na poslu. Mediji su donijeli novu kulturu u kojoj umjesto svjetonazora (Weltbilder) dominiraju svjetovi slika (Bilderwelten).

Autori se baš ne slažu u vrednovanju utjecaja medija na mlade. To posebno vrijedi za njihovu povezanost s nasiljem. Dok neki smatraju da mediji pomažu

mladima da prevladaju svoje frustracije i agresivnost, da imaju učinak pročišćenja, katarze (Vogelgesang, 17), drugi tvrde da mladi pokazuju to više agresivnosti što više fantaziraju o televizijskim sadržajima (Petermann, 31). Isto tako neki vide u povećanom konzumiranju medijskih sadržaja bijeg od stvarnosti, dok drugi mlade smatraju dovoljno kompetentnima da se bez štetnih posljedica neprestano premještaju iz realnog u medijalni svijet. Pozitivnima se smatraju razne videoigre, jer omogućuju osjećaje zadovoljstva i radosti, vještine i potrebnog znanja kao i distance prema stvarnosti. No većinom prevladava negativno vrednovanje utjecaja medija na mlade. Jačina tog utjecaja ovisi najviše o obiteljima u kojima mladi žive. Roditelji bi trebali biti najvažniji sugovornici mladih u diskusijama o medijskim sadržajima, učiti ih distanci, kritičnosti, selektivnosti. Manjak vremena za djecu znači vrlo vjerojatno da će ona imati veću potrebu za medijima. Način na koji obitelj provodi slobodno vrijeme, socijalna situacija u kojoj živi, odgojne metode prema djeci itd. daljni su faktori koji utječu na opseg konzuma medija kod mladih. Roditelji bi svakako trebali misliti na načelo »Bolje spriječiti, nego liječiti!« ili ono drugo: »Što je Ivica naučio, neće ni Ivan zaboraviti«. Ne treba smetnuti s uma da se pretjeranost u bilo čemu lako pretvara u ovisnost od toga, uporno traženje nečega u nemogućnost egzistiranja bez toga (Suche wird zur Sucht). Prepuštanje djece i mladih medijima da budu mirni a roditelji slobodni za svoje poslove, znači prepustiti ih utjecaju sadržaja, poruka, modela ponašanja koje ne poznamo ili barem čije djelovanje na njih ne kontroliramo. Kakve to nesigurnosti, konfuzije, konflikte u mislima i osjećajima mladih stvara ili može stvoriti, teško je dokučiti. Oprez i disciplina i ovdje su majka mudrosti.

d) Mladi i nasilje

Usko povezana s prethodnom je tema delinkventnosti moderne mladeži. Opet nailazimo na različita mišljenja autora. Jedni misle da smo danas svjedoci zabrinjavajućeg porasta nasilja mladih u kvalitativnom i kvantitativnom smislu. Podaci kriminalne policije pokazuju da su od 1980. na ovamo u Njemačkoj među osumnjičenima za krivična djela više od polovice mlađi od 25 godina (Sehringer, 33). Drugi misle da istraživanja ne potvrđuju javno mišljenje o kriminalitetu mladih u dovoljnoj mjeri. Po njima pitanje je li poraslo nasilje mladih ili društvena senzibilnost i reakcija na njega treba ostati otvoreno (Mansel, 137).

O uzrocima je konsenzus puno veći. Navodi se tako da rizični faktori ili potencijalni izvori nasilja mladih mogu biti (Adam, 205):

- individualne prirode: slabi osjećaj vlastite vrijednosti, slaba sposobnost podnošenja stresova, manjkava sposobnost za školovanje
- grupne prirode: pritisak grupe, pripadnost grupi već potvrđenih delinkvenata

- obiteljske prirode: loše ekonomsko stanje, povremeni ili stalni konflikti u obitelji, visoka rata konzumiranja medijskog nasilja
- društvene prirode: društvo u tranziciji, procesi dezintegracije i opadanja socijalne solidarnosti, pritisak na poslu, konflikti u školi, itd.

Jedna studija (Wickert, 45) dodaje druge razloge zaključujući da za nasilje mladih nisu krivi ni lijevi ni desni radikalni politički sadržaji, nego jednostavno dosada, frustracija, mržnja i užitak u destrukciji. Mladi doživljavaju istovremeno porast konflikta u svom životu i pad kontakata s povjerljivim osobama. Ako taj nesrazmjer potraje dulje vremena, mlada osoba osjeća propadanje vlastitog identiteta i time u njoj raste konfliktualnost i sklonost nasilju.

Kriminalitet mladih je također usko povezan s ovisnostima. Izračunato je (Pope, 24) tako za SAD za prošlu godinu da ovisniku o drogi treba godišnje 80 000 do 150 000 dolara, pušaču 1 000 do 2 000, a alkoholičaru 5 000 do 10 000 dolara. Budući da taj novac u mnogim slučajevima nije moguće pribaviti na legalan način, ostaje samo kriminal kao rješenje. Uz porast provalničkih krađa i nasilja rastu enormno cijene osiguranja. Sve to društvo kao cjelina skupo plaća. No ono je dobrim dijelom odgovorno za nastanak situacije u kojoj mladi zbog nesigurnosti za svoj posao i budućnost, pomanjkanja smisla, problematičnih obiteljskih sredina itd. postaju agresivni i skloni kriminalnom ponašanju. Mnoge proturječnosti i problemi modernog slobodnog konzumističkog društva se upravo na mladima najbolnije prelamaju.

e) Mladi i obitelj

Premda je iz prije rečenog puno toga lako zaključiti, potrebno je ipak posebno naglasiti važnost obitelji za mlade oduvijek, a posebno danas. Ako je za svaku biljku i svako biće važno gdje rastu, onda to za čovjeka vrijedi sigurno neizmerno više. Roditeljima upravo u uvjetima modernog pluralističkog društva pripada važna funkcija filtra svega čime okolina i mediji bombardiraju mlade. Oni moraju pojašnjavati, vrednovati, selekcionirati sadržaje koji se mladima sa svih strana nude, stimulirati razvoj njihovog kritičkog pristupa svemu tome. No čine li to? Jesu li uopće u stanju da tu ulogu izvrše?

Život jedne prosječne moderne obitelji znači zaposlenost oba roditelja, većinom s radnim vremenom od 9 do 17 sati, nekad i dulje. U onaj ostatak dana treba toliko drugih stvari obaviti. Vikendom često nije puno drukčije. Gdje onda naći dovoljno vremena za kvalitetnu prisutnost roditelja u životu mladih članova obitelji? Pogotovo što onda kad bi roditelji lakše bili slobodni, navečer, ti mladi izlaze. Smije li se od roditelja očekivati da budu kompetentni i mladima uvjerljivi u svojim stavovima prema beskrajnom rasponu problematike kojima okolina i mediji zapošljavaju mlade? Ne prenose li oni nesvjesno svoju nesigurnost pred bu-

dućnošću (zbog problema na poslu, s bračnim drugom ili zdravljem) na mlade? Mnogo pitanja o kojima bi se moglo dugo raspravljati.

No problem modernog društva je ponajprije što je klasičnih obitelji (roditelji + dijete/djeca) sve manje. Postotak rastava je visok, a to znači da sve više djece živi kod jednog od roditelja (u Njemačkoj skoro svako 7.), na elegantniji ili grublji način podvojeno između oca i majke koji ga češće ili rijede viđaju i za njega više ili manje brigu vode. Ako roditelj kojemu je dodijeljeno dijete/djeca sklopi novu vezu, ulazi u njegov ili njihov život još jedna osoba, a možda i njezino dijete/djeca. Koji su tu psihološki problemi i konflikti, kako je teško zdravo odrastati u takvim uvjetima, lako naslućujemo.

Konfliktnost u obiteljima je zabrinjavajuće visoka. Podaci, opet za Njemačku, govore npr. da se 72% slučajeva ubojstva događaju u obitelji i to u 81% slučajeva od domaćih počinitelja. Isto tako 56% tjelesnih povreda sa 74% domaćih počinitelja. No to su prijavljeni, registrirani slučajevi nasilja. A oni su samo vrh ledenjaka. I onda bi se trebalo čuditi što su mladi skloni nasilju. Obitelji bi trebale biti mladima najvažniji izvor socijalne podrške (Brajša-Žganec, 747) koja im je nužno potrebna za formiranje vlastite osobnosti. No iz navedenih i drugih razloga moderna obitelj to može biti teško i nedostavno.

Gledajući situacije obitelji u kojima odrastaju, lakše shvaćamo stavove mladih prema obiteljskome životu. Malo ih je koji u vlastitoj obitelji, rodbini ili susjedstvu nisu doživjeli rastavu. Zato se teško odlučuju na klasičan doživotni brak i brak uopće. Preferiraju slobodna partnerstva. Isto tako se teže odlučuju za dijete, a još teže za drugo ili više. Uz prije spomenute ekonomske razloge i nesigurnost zaposlenja, nestabilnost brakova njihovih roditelja i poznanika su glavni uzrok nepovjerenja u instituciju braka i odgađanja vremena stupanja u nju te načina na koji ju osmišljaju. Zato nije čudno da na majicama rado nose slogan: »Don't marry, be happy!«

f) Mladi i Crkva

Moderna religioznost je snažno pogođena procesima pluralizacije i sekularizacije društva. I stručnoj osobi je teško registrirati sve vjerske zajednice koje djeluju u zapadnim zemljama Europe, a kamo li dobro proniknuti njihova učenja, organizaciju i načine rekrutiranja novih članova. Koliko je tek za laika taj pluralizam zbunjujući. No on je prisutan i unutar katoličke Crkve. Koliko to njoj šteti, vidi se u sredinama gdje je unutarcrkveni pluralizam prisutniji nego kod nas. Odatle i problemi za Crkvu u modernom društvu. Ne zabrinjavaju različiti naglasci, teološki govoreći specifične karizme, ali pomutnju unose otvoreni sukobi i polemike oko ključnih pitanja. Pokazuje se istinitost Lutherove tvrdnje: »Tolle assertiones et christianismum tollisti«. Zbog općeg pluralizma i sekularizma, ali

dobrim dijelom i tog zbunjujućeg unutarcrkvenog pluralizma, ugled Crkve kod mladih na zapadu je vrlo nizak. Uz ekonomske razloge ovi spomenuti su ponajprije uzrok službenog istupa i/ili stvarnog udaljavanja mladih od Crkve. Istraživanja pokazuju velik raskorak između broja onih koji su službeno članovi Crkve i onih koji su joj pozitivno naklonjeni odnosno vjeruju u Boga (Püttman, 61-62). Među mladima je dakle sve više krštenih pogana. Kod nas je, vjerojatno, situacija manje dramatična. Naši mladi načelno nemaju ništa protiv Crkve i vjere, većinom su primili sakramente, ali na misi ih je vrlo malo. Razlozi? Ne stignu, jer su do rano ujutro bili u diskoteci, a popodne opet izlaze, ili kažu sasvim mirno: »Nije mi se dalo. Padala je kiša. Bilo je nešto zanimljivo na TV«. Za većinu bi za dolazak na misu bilo vremena tek da nema ništa »pametnijeg i zanimljivijeg« na izbor.

Mladi su također zbunjeni skandalima u Crkvi o kojima izvješćuju većinom strane TV-postaje te strani i djelomično naš neckrveni tisak. Evo samo par primjera:

- Slučaj umirovljenog bečkog nadbiskupa kardinala Groera o kojemu se na široko diskutira u njihovim medijima s novim šokantnim osobnim ispovijestima.
- Reakcije na ređenje novog biskupa biskupije Innsbruck (»Blumen für den Bischof, Dornen für Vatikan«) i otvoreno pismo njegovog predšasnika.
- Zahtjev Vatikana da se Crkva u Njemačkoj povuče iz savjetovališta za trudnice.

Mladi koji pretražuju Internet-stranice ili gledaju ORF, ARD, ZDF i druge programe, ne mogu ne biti zbunjeni, a naša crkvena glasila, iz meni nikako shvatljivih razloga, im ne žele pomoći da se barem nešto shvati i efekt skandala umanjiti.

Mladi koji jesu iskreni vjernici i željeli bi se potpuno angažirati u Crkvi nisu sigurni što će im sutra još i pod kojim uvjetima biti omogućeno. Vijest iz Vatikana da je laicima zabranjeno propovijedati ako je svećenik nazočan, primljena je u Njemačkoj, Švicarskoj, Austriji i Nizozemskoj s velikim razočaranjem laika, svećenika i samog kardinala Lehmana. Kod nas kao da to nikog nije ni najmanje uznemirilo. Naši laici koji žele biti katehete ne mogu se ne pitati što će raditi ako dođu na vlast stranke koje će ukinuti vjeronauk u školi, kako god to sada bilo malo vjerojatno.

Ukratko, zbog općeg opadanja navezanosti na Crkve u modernom društvu te položaja Crkava u mnogim državama mladi se i na polju vjere osjećaju nesigurni sada, a još manje gledajući u budućnost. Time znatno opada ili se bitno smanjuje učinkovitost još jednog mogućeg faktora stabilnosti, sigurnosti i orijentacije za mlade modernog vremena.

»Zaključak«

Klonirana ovca Doly, slučaj malog Gabriela u Italiji, najava skorog kloniranja ljudi u zdravstvene svrhe (stvaranje magazina rezervnih dijelova) i druge puno delikatnije svrhe – da spomenemo samo neke u zadnje vrijeme senzacionalne teme – pokazuju ispravnost tvrdnje s kojom je Christa Meves završila jedan svoj sredinom studenog '97 objavljeni novinski članak: Čovječanstvo je u pretjeranom zanosu precijenilo vlastite mogućnosti za bezgraničnim samoodređenjem. Potrebna mu je trijezna spoznaja vlastite krhkosti, potreban mu je povratak poniznosti da se na vrijeme podignu zaštitne ograde za sve, svaku dob, ALI POSEBNO ZA MLADE.

LITERATURA

- ADAM Horst, »Jugend und Konflikte – pädagogische Überlegungen zur gewaltlosen Konfliktbewältigung«, u: BOLZ Alexander, GRIESE HARTMUT M. (Hrsg.), *Deutsch-deutsche Jugendforschung*, Juventa Verlag, Weinheim und München 1995., str. 203–227.
- BRAJŠA-ŽGANEC Andreja, »Obitelj, mladi i socijalna podrška danas«, u: *Vjesnik Đakovačke i Srijemske biskupije* 12(1997) 746–749.
- FERCHHOF Wilfried und NEUBAUER Georg, »Jugendkulturelle Stile und Moden zwischen Selbstinszenierung, Stiltzwang und (Konsum-) Vereinnahmung«, u: MANSEL Jürgen, KLOCKE Andreas (Hrsg.), *Die Jugend von heute*, Juventa Verlag, Weinheim und München 1996., str. 32–52.
- FISCHER Arthur/MÜNCHMEIER Richard, »Die gesellschaftliche Krise hat die Jugend erreicht«, u: FISCHER Arthur/MÜNCHMEIER Richard, *Jugend '97*, Leske+Budrich, Opladen 1997., str. 11–22.
- JUNG Helmut, »Jugend, Wertewandel und politische Partizipation«, u: *Politische Studien* 353(1997) 31–44.
- KRUGER Cordula, »Die Egotaktiker in der Medienfalle«, u: DEESE Uwe, HILLENBACH Peter, KAISER Dominik, MICHATSCH Christian (Hrsg.), *Jugend und Jugendmacher*, Metropolitan Verlag, Düsseldorf–München 1997., str. 25–21.
- LÜDERS Christian, »Die Situation der Jugend im Prozess gesellschaftlichen Wandels«, u: *Mit der Jugend Stadt machen. Dokumentation eines Expertengesprächs*, Hanns Seidel Stiftung, München 1996., str. 28–38.
- MANSEL Jürgen, »Jugendliche Gewalttäter«, u: MANSEL Jürgen, KLOCKE Andreas (Hrsg.), *Die Jugend von heute*, Juventa Verlag, Weinheim und München 1996., str. 129–151.
- MÜNCHMEIER Richard, »Jung – und ansonsten ganz verschieden«, u: FISCHER Arthur/MÜNCHMEIER Richard, *Jugend '97*, Leske+Budrich, Opladen 1997., str. 379–389.

- PETERMANN Franz, »Auswirkungen von Medien auf die Entstehung von Gewalt im Kindes- und Jugendalter«, u: Aus Politik und Zeitgeschichte. Beilage zur Wochenzeitung Das Parlament, B 19–20/97, str. 28–33.
- POPE Sam, »Grenzübergreifende Kriminalität«, u: *Politische Studien* 351(1997) 24–41.
- PÜTTMANN Andreas, »Christliches Wertebewusstsein und demokratisches Christentum«, u: *Politische Studien* 353(1997) 61–73.
- SEHRIGER Wolfgang, »Heranwachsen unter Widersprüchen«, u: WÖLFING Willi (Hrsg.), Was ist nur mit unserer Jugend los?, Deutscher Studien Verlag, Weinheim 1994., str. 11–51.
- STOLZ Markus, »Quo vadis, Jugend?«, u: DEESE Uwe, HILLENBACH Peter, KAISER Dominik, MICHATSCH Christian (Hrsg.), Jugend und Jugendmacher, Metropolitan Verlag, Düsseldorf–München 1997., str. 15–24.
- VOGELGESANG Waldemar, »Jugendliches Medienhandeln: Szenen, Stile, Kompetenzen« u: Aus Politik und Zeitgeschichte. Beilage zur Wochenzeitung Das Parlament, B 19–20/97, str. 13–27.

Zusammenfassung

EINFLUß DER SOZIALEN UNSICHERHEIT AUF ENTWICKLUNG UND REIFUNG DER JUGENDLICHEN

Am Anfang warnt der Autor vor den Gefahren jeglicher Verallgemeinerung, wenn es darum geht, das Verhalten einer konkreten Population der Jugendlichen zu untersuchen. Denn sie existieren nicht als eine einheitliche, mehr oder weniger homogene gesellschaftliche Kategorie. So wird zuerst über die Faktoren der Sozialisierung der Jugendlichen gesprochen und sodann über die spezifischen Einflüsse, die einzelne Komponenten heutiger Gesellschaft auf die Jugend ausüben: Wirtschaft, Politik, Medien, Gewalt, Familie, Kirche.

Schlüsselworte: *soziale Unsicherheit, Jugend, Sozialisation, Wirtschaft, Gewalt, Kirche.*